

JELENA ZLATKOVIĆ WINTER

Institut za migracije i narodnosti, Zagreb

Suvremena migracijska kretanja u Europi

SAŽETAK

Uz kratak povijesni pregled migracija u Europi, članak se bavi suvremenim migracijskim kretanjima te njihovim posljedicama. Krajem pedesetih zemlje Zapadne Europe počinju regrutirati radnu snagu iz nekoliko mediteranskih zemalja – Italije, Španjolske, Portugala i bivše Jugoslavije, kasnije iz Maroka, Alžira, Tunisa i Turske. Neke države kao što su Francuska, Velika Britanija i Nizozemska regrutiraju i radnike iz bivših kolonija. Godine 1970. najveći apsolutni broj stranaca imala je Njemačka (tri milijuna), pa Francuska, zatim Švicarska i Belgija; ukupno u Zapadnoj Europi nalazilo se dvanaest milijuna imigranata. Sedamdesete se masovna regrutacija strane radne snage obustavlja, dopušten je dolazak samo članovima obitelji, pa dolazi do tzv. objedinjavanja obitelji. Europa zatvara svoje granice, što opet dovodi do povećanja ilegalnih migracija. Godina 1989. prekretnica je u povijesti međunarodnih migracija. Političke promjene u Srednjoj i Istočnoj Europi otvorile su vrata masovnoj migraciji na Zapad te kulminirale takozvanim »masovnim pokretom 1989.–1990.«. U seljavanje etničkih Nijemaca u Njemačku, migracije unutar i izvan teritorija bivšeg Sovjetskog Saveza, povećanje broja tražitelja azila i zbog oružanih sukoba raseljene osobe bitno obilježavaju suvremene migracije, tvrdi se u članku. O uzrocima i posljedicama tog masovnog vala, te o regularnoj radnoj migraciji koja je i dalje prisutna govori se u središnjem dijelu rada. Drugi dio članka, nakon iznošenja tipologije migracija, bavi se složenim procesom koji je doveo do formiranja zajednica i pojave novih etničkih manjina te migracijskom politikom zapadnoeuropskih zemalja kao odgovorom na rastuće probleme.

KLJUČNE RIJEČI: migracija, migracijska politika, Europska Unija, Schengenski sporazum

U usporedbi sa stanovništvom ostalih kontinenata, Europljani su najviše selili. Krajem Drugoga svjetskog rata većina je bila prisiljena migrirati, zbog mijenjanja državnih granica – posebno Njemačke, Poljske i bivše Čehoslovačke. Najveći migracijski pokret u ljudskoj povijesti dogodio se nakon Drugoga svjetskog rata, kada je u Zapadnu Europu ušlo oko petnaest milijuna ljudi. Neki su se nakon nekog vremena vratili u zemlju podrijetla, ali većina je ostala (Stalker, 2002: 152).

U kasnim četrdesetima i pedesetima došlo je i do prekomorske migracije. Tada je iz cijele Europe otišlo tri milijuna ljudi, a u Europu su ušli kolonisti iz bivših kolonija Velike Britanije, Francuske i Nizozemske, kao što su Indija, Alžir, Angola i Mozambik (Fassmann, Münz, 1994: 4).

Europa se nakon smirivanja poslijeratnih tokova rekonstruira, budući da se u državama Zapadne Europe javlja manjak radne snage. Kao radna snaga najprije se regru-

tiraju ratom raseljene osobe. Neke zemlje regrutiraju radnike iz bivših kolonija,¹ a potom se dovodi radna snaga iz manje industrijaliziranih zemalja (Irske i Finske), iz nekoliko mediteranskih zemalja – Italije, Španjolske, Portugala i Grčke, te kasnije iz bivše Jugoslavije, Maroka, Alžira, Tunisa i Turske (Fassmann, Münz, 1994: 7). Godine 1970. najveći apsolutni broj stranaca imala je Njemačka (tri milijuna), zatim Francuska, Švicarska i Belgija. Sedamdesete godine u Zapadnoj je Europi bilo dvanaest milijuna imigranata (Castles, 2000: 55).

Radnici su bili dobrodošli, ali pod uvjetom da je njihov boravak privremen i da ne dovode svoje obitelji. Nastaju imigrantske zajednice koje su smještene u najsiromašnijim područjima industrijskog dijela grada. Tek potkraj šezdesetih godina postaje jasno da umjesto planirane privremene rotacije stanovništva dolazi do stalnijeg naseljavanja.

Sedamdesetih godina situacija se mijenja. Energetska kriza i međunarodna recesija dovode do promjene migracijske politike. Uvode se restriktivne migracijske mjere. Masovna regrutacija strane, uglavnom nekvalificirane radne snage prestaje, ali je nastavljen, pa i pojačan, dotok stručnjaka. »Gastarbajterski« model zamijenjen je migracijama radi objedinjavanja obitelji u zemlji imigracije. U istom razdoblju tradicionalne emigracijske zemlje, Italija, Španjolska, Portugal i Grčka, mijenjaju karakter i postaju imigracijskim zemljama. Zapošljavaju radnu snagu iz Istočne Europe, Sjeverne Afrike i Azije; većina imigranata dolazi spontano i bez dokumenata. Tako su ilegalne migracije još jedna od posljedica zatvaranja granica 1973. godine.

Sredinom osamdesetih ponovno se mijenja migracijski obrazac: povećava se broj tražitelja azila u zapadnoeuropskim zemljama. Između 1985. i 1991. njihov se broj povećao za više od tri puta – od 192.000 na 661.000. Od toga broja 37% (245.000) bile su osobe iz bivših socijalističkih zemalja, na početku osamdesetih većinom iz Poljske, a kasnije iz Jugoslavije, Rumunjske, Albanije i Bugarske. Dosad najveći broj zahtjeva za azilom ikad zabilježen podnesen je upravo tijekom 1993. godine – 704.000 ljudi zatražilo je azil u Zapadnoj Europi. Većina tražitelja azila nalazi se u Njemačkoj – 95.000, zatim u Velikoj Britaniji – 88.000, pa Švicarskoj i Nizozemskoj. Najveći broj tražitelja azila dolazi s Kosova. Oni kojima je molba za azil odbijena uglavnom ostaju na ilegalnom tržištu rada (IOM, 2000: 196–197).

Godina 1989. prekretnica je u povijesti međunarodnih migracija.

Političke promjene u Srednjoj i Istočnoj Europi otvorile su vrata masovnoj migraciji na Zapad te kulminirale takozvanim »masovnim pokretom 1989.–1990.«. Do tada, osim povremenih migracijskih erupcija – 1956. iz Mađarske, 1968. iz Čehoslovačke i 1981. iz Poljske, kada iz svake zemlje odlazi po 200.000 ljudi – nije bilo značajnijega kretanja stanovništva (Zlatković Winter, 1997: 112).

Samo je 1989. više od 1,3 milijuna ljudi emigriralo iz zemalja članica bivšega Varšavskog pakta.² Uzrok tome, osim novostečene slobode, bile su rastuće ekonomske, političke, socijalne i etničke tenzije koje su ubrzale migracije Istok – Zapad, kao i unu-

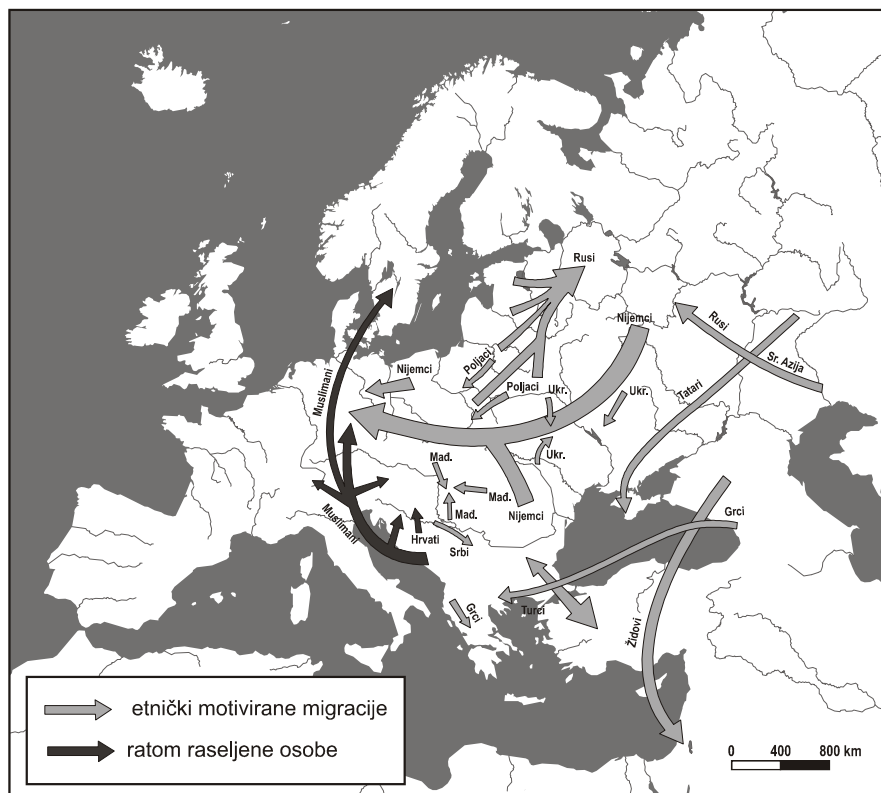
¹ Francuska iz Sjeverne Afrike, Velika Britanija iz bivšeg Britanskog Carstva, Nizozemska iz Afrike, Azije i Kariba.

² 80.000 tražitelja azila (većinom iz Poljske i Jugoslavije), 150.000 Židova i drugih iz Sovjetskog Saveza i 720.000 Nijemaca, od kojih 345.000 iz bivše Njemačke Demokratske Republike, dok su ostali iz Poljske i drugih istočnoeuropskih zemalja (Appleyard, 1991: 30).

tarnje migracijske tokove. Godina 1989. označila je kraj jednog razdoblja u povijesti međunarodnih migracija u Europi.

Populacija koja je bila u najvećoj mjeri zahvaćena etnički motiviranim migracijama («koetničkim migracijama») bila je sastavljena od pripadnika nacionalnih manjina: Nijemaca, Židova, Grka. U Njemačku ulaze većinom etnički Njemci iz SSSR-a, Poljske, Rumunjske i drugih istočnoeuropskih zemalja. Godine 1990. u Njemačku je ušlo 340.000 Nijemaca iz Istočne Njemačke i 397.000 etničkih Nijemaca iz drugih zemalja (148.000 iz Sovjetskog Saveza, 134.000 iz Poljske, 111.150 iz Rumunjske). Migriraju i Mađari (iz Rumunjske i Slovačke), Poljaci (iz Ukrajine, Kazahstana i Sibira), te Rusi (iz baltičkih država). Između 1987. i 1991. Sovjetski Savez napustilo je više od 308.000 Židova, od čega 291.000. u razdoblju 1990.–1991. I drugi sele: 1989. godine iz Bugarske je za Tursku otišlo 370.000 Turaka (Zlatković Winter, 1997: 113).

Slika 1: Masovni pokret nakon 1989.

Izvor: *Atlas Europe*, HLZ, 1997., str. 112.

Osim etničkih migracija u matične zemlje, »humanitarne« – prisilne migracije – preplavljaju Europu. Izbjeglance, prognanici, ratom raseljene osobe i tražitelji azila čine osnovni migracijski kontingent u devedesetim godinama. Izbjeglance uglavnom pristižu u sklopu vladinih programa kroz pregovore s međunarodnim organizacijama, dok azilanti zahtijevaju izbjeglički status – ili na granici ili kada su već u zemlji u kojoj traže status.

Najmnogobrojnije migracije prouzročili su ratovi u bivšoj Jugoslaviji. Broj prognanika i izbjeglica s područja bivše Jugoslavije povećao se sa 2,6 na 4,6 milijuna između listopada 1992. i travnja 1993. Od početka rata (1991.) do 1998. više od milijun ljudi s područja bivše Jugoslavije izbjeglo je u Zapadnu Europu: 600.000 iz Bosne i Hercegovine i 400.000 iz Hrvatske i ostalih zemalja bivše Jugoslavije. Najveći broj izbjeglica (200.000 iz Bosne i Hercegovine, 35.000 iz Hrvatske) prihvatila je Njemačka (IOM, 2000: 175). Godine 1998. dolazi do masovnog emigriranja s Kosova. Od 400.000 raseljenih ljudi, 90.000 zatražilo je azil u Zapadnoj i Srednjoj Europi, dok su se ostali na preporuku UNHCR-a do kraja 2000. godine vratili (IOM, 2000: 174; SOPEMI, 2001: 22).

Od republika bivšega Sovjetskog Saveza, prema podacima iz svibnja 1993., najviše izbjeglica nalazi se u Azerbejdžanu (više od 546.000). Njih 200.000 izbjeglo je iz Armenije, dok je 295.000 prognano iz Nagorno Karabakha i drugih dijelova Azerbejdžana koji graniče s Armenijom (UNHCR, 1995: 24).

Istodobno se države Istočne i Srednje Europe (Poljska, Češka i Mađarska) suočavaju s novim fenomenom: radnim migracijama, legalnim i ilegalnim, iz drugih zemalja Istočne Europe i zemalja bivšeg SSSR-a, kao i s tražiteljima azila iz Trećeg svijeta. U relativno kratku vremenu, Mađarska je postala zemlja koja je od potencijalnog izvora emigracija prerasla u tipičnu »zemlju prvog azila« ili tranzitnu zemlju za migrante iz manje razvijenih zemalja koji žele ilegalno prijeći u Zapadnu Europu. Iako se, kako se predviđalo, masovna migracija s Istoka na Zapad nije dogodila, ipak je 2,5 milijuna ljudi u prvoj polovici devedesetih godina prešlo iz bivšeg Sovjetskog Saveza te srednjoeuropskih i istočnoeuropskih zemalja (IOM, 2000: 171).

Useljavanje etničkih Nijemaca u Njemačku, migracije unutar i izvan terorizma bivšega Sovjetskog Saveza, povećanje broja tražitelja azila i zbog oružanih sukoba raseljene osobe bitno obilježavaju migracije u devedesetim godinama 20. stoljeća.

Od 1997. godine uočava se pojava novih trendova. Uz i dalje prisutne imigracije azilanata, ilegalne migracije također postaju rastućim problemom, posebno u migracijskim zemljama Mediterana – Italiji, Španjolskoj, Portugalu i Grčkoj. Za Europu u cjelini, njihov se broj procjenjuje na 2–3 milijuna, što iznosi oko 10–15% ukupne populacije stranih državljana (IOM, 2000; Appleyard, 2001: 27).³

---

³ Populacija ilegalnih migranata sastavljena je od pripadnika 100 nacionalnosti. Međutim, dvije kategorije migranata prevladavaju. Prva se sastoji od pripadnika podrijetlom iz siromašnijih dijelova Srednje i Istočne Europe, zahvaćenih ratom ili etničkim sukobom koji obično ne traže vizu da bi ušli u Srednju Europu. Na primjer, u Češkoj je više od trećine ilegalnih migranata podrijetlom iz Bugarske, Rumunjske, Makedonije i bivšega Sovjetskog Saveza. Druga kategorija ilegalnih migranata dolazi iz neeuropskih zemalja i namjerava tražiti azil na Zapadu. Većina ih dolazi iz Iraka, Afganistana i Šri Lanke; slijede Bangladeš, Pakistan, Indija, Turska i Kina (Laczko, 1999: 40).

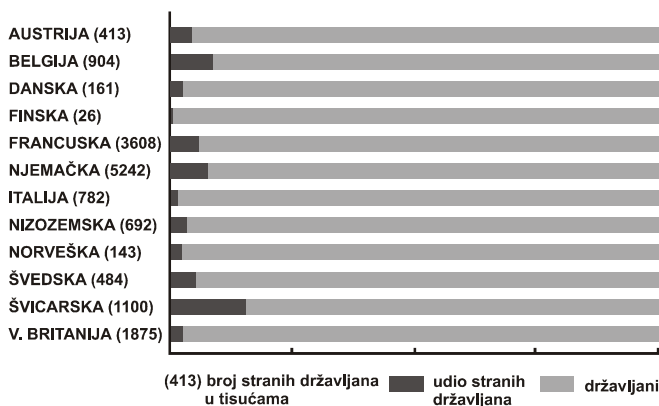
Obrazac regularne radne migracije razlikuje se od onoga koji je bio prisutan u prijašnjim desetljećima. Potreba za kvalificiranom radnom snagom sve je veća, pa se izdaju privremene radne dozvole na pet godina, koje se mogu obnavljati. Uzrok te pojave sve je veći razvoj novih tehnologija. Manjak radne snage osjeća se u informacijskom i komunikacijskom sektoru. Istodobno, starenje populacije u zemljama članicama Europske unije stvorilo je potrebu za pomoćnim poslovima u kući, te za poslovima unutar zdravstva i obrazovanja. Uz regularnu radnu migraciju, migracija radi objedinjavanja obitelji i dalje je prisutna (SOPEMI, 2001; IOM, 2000).

Migranti dolaze, bez obzira radi li se o objedinjavanju obitelji, kvalificiranom ili nekvalificiranom radu, legalnoj ili ilegalnoj migraciji, privremenoj ili trajnoj, sa svih kontinenata i gotovo iz svake zemlje. Zemlje podrijetla imigranata sve su raznolikije, povećava se broj narodnosti u zapadnoeuropskim zemljama. U petnaest zemalja članica EU danas živi osamnaest milijuna imigranata (od oko 375 milijuna njihovih stanovnika).⁴

Najveći priljev imigranata još imaju Nizozemska, Njemačka i Švedska, dok je udio stranih državljana u stanovništvu i dalje najveći u Švicarskoj, Belgiji te Njemačkoj.

Tablica 1: Udio stranih državljana u ukupnoj populaciji pojedinih europskih zemalja i ukupan broj stranih državljana u pojedinim europskim zemljama

UDIO STRANIH DRŽAVLJANA

Izvor: SOPEMI, OECD, 2001.

Sve suverene države zadržavaju pravo određivanja boravka i kretanja stranih državljana. To pravo utemeljeno je u zakonima ili administrativnim mjerama i razlikuje tipove boravka stranih državljana. Tipologije migracija ovise o kriterijima na osnovi kojih su izvršene analize. To su: kriterij državnih granica, kriterij trajanja migracija (stal-

⁴ Godine 1950. oko pet milijuna stranaca živjelo je u Zapadnoj Europi; 1982. bilo ih je petnaest milijuna, a na kraju devedesetih između osamnaest i devetnaest (Fassman, 1994: 20).

ne i privremene), kriterij dobrovoljnosti (dobrovoljne i prisilne), kriterij organiziranosti (organizirane i stihijske) i kriterij uzoka (motiva) migracija.

Sveobuhvatna klasifikacija dijeli migracije na dobrovoljne i nedobrovoljne (prisilne). Ona se odnosi i na vanjske i na unutarnje migracije. Razlog dobrovoljnih migracija jest traženje posla, objedinjavanje obitelji ili drugi osobni razlozi, dok je kod prisilnih migracija uzrok odlaska protjerivanje, sukob, represija, ekološka katastrofa ili druge situacije koje ugrožavaju život i slobodu.

Kombinirajući kriterij razdaljine (kratka i duga razdaljina) i kriterij trajanja (dugoročne te periodične ili sezone) dobivamo osnovne tipove migranata: permanentni (naseljenici), privremeni radnici »na ugovor«, ilegalni radnici, tražitelji azila, izbjeglice (Mesić, 2002: 263).

Svaka zapadnoeuropska zemlja poseban je slučaj sa specifičnim povijesnim, demografskim, ekonomskim i socijalnim uvjetima koji su oblikovali obrasce migracije. Općenito govoreći, udio stranih državljana u zemljama primitka ovisi o migracijskoj tradiciji, mrežama koje su razvili već pridošli useljenici, perspektivi zapošljavanja na tržištu rada i geografskoj dostupnosti zemlje useljenja. Zato je pristup istraživanju migracija interdisciplinaran. Osnovni okvir analize ulazi u polje ekonomije, sociologije, geografije i demografije. Isto tako, nužno je konzultirati pravo, političke znanosti, povijest i kulturu.

Političke i ekonomske prilike uvjetovale su imigracijsku politiku koja je povratno djelovala na imigracijske tokove određujući obujam i strukturu migranata.

S obzirom da se odnos države prema strancima razlikuje prema tome kako ona karakterizira njihov boravak, koji se tretira ili kao trajno useljenje, ili privremena migracija, ili ovisno o tome radi li se o ekonomskom migrantu ili izbjeglici, mjere za uklaapanje stranaca različite su ili ih nema. Isto tako, odnos države prema migrantima ovisi i o osobnim karakteristikama imigranta, kao što je obrazovna razina, znanje jezika, dob itd. Od klasičnih integracijskih politika koje su uglavnom vodile getoizaciji stranaca, do suvremenih multikulturnih imigracijskih politika, mijenja se strategija odnosa prema strancima, kao i njezine implikacije.

U klasičnom rotacijskom sustavu migrant nije imao politička i socijalna prava i često mu nije bilo dopušteno dovođenje članova obitelji. Osim migranata koji su došli iz bivših kolonija Velike Britanije, Francuske i Nizozemske (koji dobivaju državljanstvo zemlje primitka), ostali imaju legalno pravo samo na privremeni boravak (Castles, 1984).

Migranti su dobivali poslove za koje nije bila potrebna kvalifikacija, koji su bili najmanje plaćeni i imali najlošije radne uvjete.

Nakon krize 1973. godine, obustavlja se masovna regrutacija radne snage. Uvode se restriktivne imigracijske mjere prema stranim radnicima. Te politike karakterizira naglašavanje prioriteta i zaštite interesa domaćih radnika, ograničavanje i smanjivanje broja stranih radnika, restriktivnost i selektivnost u zapošljavanju i istodobno pojačana nastojanja integracije i asimilacije radnika stranaca. Mnogi migranti dobivaju trajnu dozvolu boravka. Politika je poticala spajanje obitelji, na koju je gledala kao na jamstvo društvene stabilnosti i činilac boljeg uklapanja (integriranja) u društvo primit-

ka. Pojačavaju se nastojanja za integracijom i asimilacijom imigranata, te se počinju primjenjivati obrazovne i socijalne mjere kao odgovor na nove potrebe.

Drugoj i trećoj generaciji slabe veze sa zemljom podrijetla njihovih roditelja: budućnost im je u zemljama u kojima se tretiraju kao autsajderi.

Tako dolazi do pojave *etničkih manjina* u Zapadnoj Europi. Međutim, ne postaju svi imigranti pripadnicima etničke manjine. Za etničku je manjinu karakteristično određivanje prema podrijetlu ili kulturi te posjedovanje svijesti o pripadnosti skupini, koja se temelji na zajedničkom jeziku, tradiciji, religiji, povijesti i iskustvu (Castles, 2000: 63).

Dok je za visokoobrazovanu migraciju uglavnom karakteristična individualna integracija, manje obrazovani imigranti često doživljavaju diskriminaciju. Tako u Velikoj Britaniji nastaje strah od »obojenih geta«, u Francuskoj od »arapskog kvarta«, u Njemačkoj od »turskih područja«. Milijuni ljudi migriraju preko državnih granica: neki to čine samo privremeno, međutim gotovo svaki migracijski tok vodi dugoročnom ili trajnom naseljavanju i nastanku etničkih manjina. Tako etničke manjine shvaćamo i kao jedan od rezultata politike masovnog regrutiranja radnika imigranata.

U novije doba integracija se definira kao uspješan dostup socijalnim i kulturnim institucijama države primitka. Dostup uključuje organiziranje i samoorganiziranje, posebno na poljima pravne i političke participacije, obrazovanja, zdravstva, stanovanja i slobodnog vremena. Neke zemlje, kao što su Njemačka, Velika Britanija i Švedska, novopridošle imigrante razmještaju ravnomjerno unutar cijele zemlje, međutim učinak te politike ograničen je s obzirom da se radi samo o novim imigrantima i nema utjecaja na populaciju imigranata koja je već ondje nastanjena.

Termin *multikultura*⁵ sve se više upotrebljava da bi se označila kulturna raznolikost suvremenih društava koja je dijelom i rezultat migracijskih kretanja.

Multikulturalizam također sadrži jamstva manjinskih kulturnih i lingvističkih prava. Cilj multikulturalizma jest zahtjev za punim političkim, ekonomskim i socijalnim uključivanjem svih članova društva, bez obzira na etničko podrijetlo. Njegove mjere također uključuju borbu protiv diskriminacije i zalaganje za osiguravanje jednakih mogućnosti na svim područjima. Zasad to nije uspostavljeno, nego se postavlja kao zahtjev za fer i humanom imigracijskom politikom i prepoznavanjem prava imigranata i etničkih manjina unutar multikulturnih društava. Istodobno, teoretičari migracija zalažu se za istraživanja kompleksne političke relacije unutar, između i preko nacionalnih država, kako bi pronašli ključni mehanizam socijalne promjene i primijenili ga izravno na iskustvo određenih pojedinaca (Mitchell, 1989).

Schengenskim sporazumom ukinute su granice između zemalja EU, pa se sve veće značenje pridaje vanjskim granicama. Uspostavljaju se zajedničke migracijske mjere prema imigrantima iz zemalja izvan EU, kao što su zajednička pravila za vizni režim, zajednička politika prema azilantima, vanjska granična kontrola. Schengenski sporazum doista nudi okvir u upravljanju granicama koji zemlje članice postupno pro-

---

⁵ Već sam izraz *multikultura* implicira postojanje dviju ili više kultura. *Multus/plures* (lat. mnogi, mnogo/ više, više njih) znači istodobno postojanje više elemenata (vidi: M. Divković, *Latinsko hrvatski rječnik*, Zagreb, Naprijed, 1988), u našem kontekstu više kultura.

vode, ali različiti zakonodavni, sudbeni i državnoupravni sustavi unutar Unije otežavaju razvitak jedinstvenog pristupa. On se ne primjenjuje u potpunosti jer neke države pretpostavljaju nacionalnu poliku politici zajednice. Te razlike u politici prema azilu i useljeničkom zakonu među državama članicama i dalje povećavaju probleme nezakonitog useljavanja.⁶

Kako vidimo, imigracijska politika zemalja useljavanja se mijenja, od liberalne pedesetih i šezdesetih godina, preko restriktivne od sedamdesetih. Ujedinjavanjem Europe dolazi do zajedničke brige članica EU oko svojih vanjskih granica. Istodobno se kao rezultat potreba za radnom snagom i niske stope nataliteta u EU predviđa povećanje imigracije u EU.⁷ Pomicanje granica proširenjem Unije neće riješiti te probleme. Čini se da jedina prava rješenja leže u dugoročnim političkim strategijama usmjerenima na to da se nejednakost u bogatstvu i stabilnosti među svim zemljama na svijetu umanj i dopusti sve više zakonitoga useljavanja u EU. Kratkoročno, očekuje se migracija iz Istočne Europe uzrokovana povećanjem EU, ali dugoročno migracija će biti veća iz manje razvijenih zemalja.

LITERATURA

- ANGENENDT, Steffen (ur.) (1999). *Asylum and Migration Policies in the European Union*. Berlin: Research Institute of the German Society for Foreign Affairs.
- APPLEYARD, Reginald (1991). *International Migration: Challenge for the Nineties*. Geneva: IOM.
- BAUBÖCK, Rainer (1995). »Ethical Problems of Immigration Control and Citizenship«, u: Robert Cohen (ur.). *The Cambridge Survey of World Migration*. Cambridge: Cambridge University Press, str. 551–556.
- CASTLES, Stephen (1984). *Here for Good*. London: Pluto Press Ltd.
- CASTLES, Stephen i DAVIDSON, Alastair (2000). *Citizenship and Migration. Globalization and the Politics of Belonging*. London: Macmillan Press Ltd.
- CESARANI, David i FULBROOK, Mary (ur.) (1996). *Citizenship, Nationality and Migration in Europe*. London: Routledge.
- COLLINSON, Sarah (1993). *Beyond Borders: West European Migration Policy towards the 21st Century*. London: Royal Institute of International Affairs.
- CONVEY, Andrew i KUPIZEWSKI, Marek (1995). »Keeping up with Schengen: Migration and Policy in the European Union«, *International Migration Review*, god. 29, br. 4, str. 939–964.
- FASSMANN, Heinz i MÜNZ, Rainer (ur.) (1994). *European Migration in the Late Twentieth Century*. Hants, England – Vermont, USA: Edward Elgar Publishing Limited.

---

⁶ Vjeruje se da se većina od oko 500.000 ljudi, koliko ih prema procjenama godišnje ulazi u države EU bez dokumenata, koristi zločinačkim organizacijama za ilegalnu trgovinu, a isto tako veći dio od njih 250.000, koliko ih svake godine traži azil u Europi, koristi se krijumčarima za ulaz u zemlju u kojoj će podnijeti zahtjev za azil (vidi u: Furness, 2002).

⁷ Prema izvješću UN-ova Odjela za stanovništvo, da bi Njemačka sa sadašnjim stopama nataliteta i mortaliteta uspjela svoje radno sposobno stanovništvo odražati stabilnim, ona bi u razdoblju do 2050. morala »uvesti« 487.000 ljudi svake godine. Francuskoj bi trebalo 109.000, a cijeloj EU 1,6 milijuna ljudi godišnje (vidi u: Furness, 2002).

- FREEMAN, Gary P. (1995). »Modes of Immigration Politics in Liberal Democratic State«, *International Migration Review*, god. 29, br. 4, str. 991–903.
- FURNESS, Shelagh (2002). »Vrla nova država bez granica«, *Hrvatska revija*, god. 2, br. 2, str. 13–23.
- LACZKO, Frank (ur.) (1999). *Migration in Central and Eastern Europe: 1999 Review*. Geneva: IOM.
- MARTINIELLO, Marco (ur.) (1995). *Migration, Citizenship and Ethno-National Identities in the European Union*. Hants, Vermont: Ashgate Publishing Limited.
- MESIĆ, Milan (2002). *Međunarodne migracije: tokovi i teorije*. Zagreb: Filozofski fakultet, Zavod za sociologiju.
- MITCHELL, Critopher (1989). »International Migration, International Relations and Foreign Policy«, *International Migration Review*, god. 23, br. 3, str. 681–709.
- IOM (2000). *World Migration Report 2000*. [Geneva]: IOM.
- People on the Move: New Migration Flows in Europe* (1992). Strasbourg: Council of Europe.
- SOPEMI: *Trends in International Migration* (2001). Paris: OECD.
- STALKER, Peter (2002). »Migration Trends and Migration Policy in Europe«, *International Migration*, god. 40, br. 5, str. 151–181.
- UNHCR (1995). *The State of the World's Refugees 1995. In Search of Solutions*. New York: Oxford University Press.
- ZLATKOVIĆ WINTER, Jelena (1997). »Selidbe nakon II svjetskog rata«, u: *Atlas Europe*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, str. 112–113.

Jelena Zlatković-Winter

CURRENT MIGRATION MOVEMENTS IN EUROPE

SUMMARY

After a brief historical review of migrations in Europe, the paper focuses on current migration trends and their consequences. At the end of the 1950s, Western Europe began to recruit labour from several Mediterranean countries – Italy, Spain, Portugal and former Yugoslavia, and later from Morocco, Algeria, Tunisia and Turkey. Some countries, such as France, Great Britain and the Netherlands, recruited also workers from their former colonies. In 1970 Germany had the highest absolute number of foreigners, followed by France, and then Switzerland and Belgium. The total number of immigrants in Western Europe was twelve million. During the 1970s mass recruitment of foreign workers was abandoned, and only the arrival of their family members was permitted, which led to family reunification in the countries of employment. Europe closed its borders, with the result that clandestine migration increased. The year 1989 was a turning point in the history of international migrations. The political changes in Central and Eastern Europe brought about mass migration to the West, which culminated in the so-called “mass movement of 1989–1990”. The arrival of ethnic Germans in Germany, migration inside and outside of the territory of the former Soviet Union, an increase in the number of asylum seekers and displaced persons, due to armed conflicts, are – according to the author – the main traits of current migration. The main part of the paper discusses the causes and effects of this mass wave, as well as trends in labour migration, which is still present. The second part of the paper, after presenting a typology of migrations, deals with the complex processes that brought about the formation of new communities and led to the phenomenon of new ethnic minorities and to corresponding migration policies in Western European countries that had to address these issues.

KEY WORDS: migration, migration policy, European Union, the Schengen agreement

Jelena Zlatković-Winter

LES MOUVEMENTS MIGRATOIRES CONTEMPORAINS EN EUROPE

RÉSUMÉ

Après un court passage en revue des migrations en Europe, cet article se penche sur les mouvements migratoires contemporains et leurs conséquences. A la fin des années 1950, les pays de l'Europe de l'Ouest commencent à recruter de la main-d'œuvre dans plusieurs pays méditerranéens : Italie, Espagne, Portugal, Yougoslavie, puis Maroc, Algérie, Tunisie et Turquie. Certains pays, tels la France, la Grande-Bretagne et les Pays-Bas, recrutent aussi des travailleurs issus de leurs anciennes colonies. En 1970, c'est l'Allemagne qui a le plus grand nombre absolu d'étrangers (trois millions), suivie de la France, la Suisse et la Belgique ; en tout, l'Europe de l'Ouest compte alors douze millions d'immigrants. En 1970, le recrutement massif de main-d'œuvre étrangère prend fin, et seul est autorisé le regroupement familial. L'Europe ferme ses frontières, ce qui conduit à nouveau à une augmentation des migrations clandestines. 1989 marque un tournant dans l'histoire des migrations internationales. Les changements politiques en Europe Centrale et de l'Est ouvrent la porte à une migration massive vers l'Ouest, qui connaît son apogée avec le « mouvement de masse de 1989-1990 ». L'installation des minorités allemandes en Allemagne, les migrations au sein et en dehors du territoire de l'ex-Union soviétique, l'augmentation du nombre de demandeurs d'asile et de personnes déplacées à la suite des conflits armés marquent profondément les migrations contemporaines, affirme l'auteur de cet article. La partie centrale de l'article traite les causes et les conséquences de cette déferlante, ainsi que de la migration régulière de main-d'œuvre, qui se poursuit. La seconde partie examine, après un tableau de la typologie des migrations, le processus complexe qui a conduit à la formation des communautés et à l'apparition de nouvelles minorités ethniques, puis se penche sur la politique migratoire des pays d'Europe occidentale, qui tente d'apporter une réponse à des problèmes croissants.

MOTS CLÉS : migration, politique migratoire, Union Européenne, accord de Schengen